

Asia Luettelosuoja

Hakija A

Annettu 12.3.1993

Tiivistelmä *Oppikirjan tehtävien malliratkaisuista koostuva monistesarja sai tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa. Oppikirjan käyttämiseen monistesarjan lähdeoteksena ei tarvittu oppikirjan oikeudenhaltijan suostumusta.*

SELOSTUS ASIASTA

A, jäljempänä hakija, on 24.8.1992 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa matematiikan oppikirjojen ja niihin sisältyvien laskutehtävien malliratkaisuista koostuvan monistesarjan tekijänoikeussuojasta.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kolme monistetta, jotka sisältävät malliratkaisut Matikka -nimisen lukion matematiikan oppikirjan harjoitustehtäviin. Lausuntopyynnön mukaan monistesarjan tekijä on toiminimi B, jonka on monisteiden sisälehdillä ilmoitettu olevan myös monisteiden tekijänoikeuden haltija.

Monisteiden kansilehdillä ei ole tekijää koskevaa mainintaa. Kannessa on sen sijaan ilmoitettu Matikka -kirjan tekijöiden nimet, kirjan täydellinen nimi ja sen lukion oppimäärän mukaisen kurssin numero, jonka aihepiireihin kuuluvien tehtävien ratkaisuja monisteeseen sisältyy. Kannen alaotsikkona on "laskutehtävien malliratkaisuja itseopiskelua varten".

Matikka -kirjan tekijät ovat Y, X, Z ja Q. Kirjan on kustantanut C Oy.

Monistesarja on laadittu siten, että Matikka -kirjan harjoitustehtävien ratkaisut on esitetty tehtäväkohtaisesti. Ratkaisujen yhteydessä on ilmoitettu kirjan sivu, jolta tehtävä on löydettävissä, tehtävän numero sekä tehtävän aihepiiri kirjassa käytetyn terminologian mukaisesti. Ratkaisujen esittämisjärjestys noudattaa kirjan käsittely- ja esittämisjärjestystä. Monistesarja on yhteensä 403 sivun pituinen ja sisältää malliratkaisut 1 203 laskutehtävään.

Monistesarjan malliratkaisuissa ei ole käytetty Matikka -kirjan tekstiaineistoa. Tehtäviä ei ole toistettu sellaisenaan. Ratkaisuihin on tehtävissä annettuja lähtötietoja käyttämällä suoritettu laskutoimitus ja esitetty sen lopputulos.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa ensiksi siitä, voidaanko monistesarjan katsoa kuuluvan tekijänoikeuslain piiriin siten, että ainoastaan monisteiden tekijällä on tekijänoikeus monistesarjan jokaiseen monisteeseen.

Toiseksi hakija pyytää lausuntoa siitä, loukkaavatko monisteet lähde-oksena käytetyn Matikka -kirjan tekijänoikeuden haltijoiden oikeutta.

C Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut C Oy:lle kustantajana ja tekijöiden edustajana tilaisuuden vastineen antamiseen asiassa. Vastineessaan C Oy on todennut jättävänsä asian ratkaisemisen tekijänoikeusneuvoston harkintaan.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Tekijänoikeussuoja ja luettelosuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle, jona voi olla vain luonnollinen henkilö. Oikeushenkilöllä olevat oikeudet voivat siten olla ainoastaan alkuperäisiltä tekijöiltä siirtyneitä oikeuksia.

Tekijänoikeus jakaantuu taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin. Taloudellisiin oikeuksiin kuuluu tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijän yksinoikeus tietyin lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Yhteisteoksesta määräävät tekijät yhteisesti, joten esimerkiksi kappaleiden valmistaminen yhteisteoksesta edellyttää kaikkien tekijöiden suostumusta.

Tekijän moraalisiin oikeuksiin kuuluu tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan niin sanottu isyysoikeus eli oikeus hyvän tavan mukaisesti tulla mainituksi teoksen tekijänä valmistettaessa teoksesta kappaleita tai saatettaessa teos yleisön saataviin. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan kiellettyä on lisäksi teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla taikka teoksen levittäminen sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Moraalisten oikeuksien tarkoituksena on tekijän maineen ja hänen teostensa muuttamattomuuden turvaaminen. Lain 3 §:n 1 momentin mukainen isyysoikeus suojaa tekijän ja hänen luomistyönsä tuloksena syntyneen teoksen välistä suhdetta. Moraalisia oikeuksia loukkaavaa on niin ollen myös tekijän ja teoksen nimen luonnollista hyödyntäminen muun kuin tekijän luoman alkuperäisen teoksen tai tuotteen valmistamisen tai yleisön saataville saattamisen yhteydessä.

Jotta teos saisi tekijänoikeussuojaa, sen on yllettävä niin sanottuun teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleisesti hyväksytyin määritelmän mukaan täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Teoksen tulee niin ollen jollakin tavoin ilmentää tekijänsä persoonallisuutta. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia, eikä esimerkiksi työn kirjallisella tai taiteellisella tasolla ole suojan saamisen kannalta merkitystä.

Tekijänoikeuslaissa ei ole annettu tarkkoja sääntöjä teoston arvioimiseksi. Ratkaisu perustuu harkintaan kunkin yksittäistapauksen kohdalla.

Tekijänoikeussuoja on teoksen ilmenemismuodon suoja. Sen sijaan tekijänoikeus ei suojaa teoksen aihetta, aiheen käsittelyä ohjaavaa metodia, ideoita tai teokseen sisältyviä yksittäisiä tietoja sellaisenaan. Siten esimerkiksi kirjallisessa teoksessa esitettyjen väittämien ja tietojen asiasisältö jää suojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeuslain nojalla suojataan myös eräitä tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia eli naapurioikeuksia. Lain 49 §:n 1 momentin mukaan luetteloa, taulukkoa, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei saa jäljentää valmistajan suostumuksetta ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui. Luettelon valmistajana pidetään sitä luonnollista tai oikeushenkilöä, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta.

Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan lain 49 §:n luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä ovat kuitenkin niitä lähellä. Lain esitöissä tode-

taan, että jäljentämistä vastaan annettavaa suojaa voidaan pitää perusteltuna edellyttäen, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. Esimerkkeinä luettelosuojan kohteina kysymykseen tulevista töistä voidaan mainita myynti- ja näyttelyluettelot, osoitekalenterit, aikataulut ja laskentataulukot edellyttäen, että niissä on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Luettelosuoja on puhdasta jäljentämissuojaa. Suoja ei estä luettelossa tai muussa työssä olevien tietojen käyttämistä, kunhan luetteloa tai muuta työtä ei jäljennetä. Myös luettelon osan, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, jäljentäminen on kiellettyä ilman valmistajan suostumusta.

Monisteiden ja monistesarjan suoja

Lausuntopyynnössä tarkoitettu monistesarja koostuu matemaattisiin tehtäviin laadituista malliratkaisuista sekä tunnistetiedoista, joiden avulla ratkaisujen perustana olevat tehtävät ovat löydettävissä Matikka- oppikirjasta. Monisteisiin sisältyvät yksittäiset ratkaisut muodostuvat sanallisesti ja numeerisesti esitetyistä laskutoimituksista sekä graafisesti esitetyistä, tehtävän käsittelyyn liittyvistä taulukoista, kaavioista ja geometrisista kuvioista.

Monisteissa esitetyt malliratkaisut ovat poikkeuksetta yksinkertaisia ratkaisuselostuksia. Ratkaisuihin ei ole laskutoimitusten mekaanisen suorittamisen lisäksi tai ohella kommentoitu tehtävien sisältöä, aihepiirejä tai muulla tavoin sanallisesti esitelty tai arvioitu valittuja suorittamistapoja. Ratkaisujen ilmenemismuodot ovat matemaattisten lainalaisuuksien ja loogisen käsittelyjärjestyksen vaatimusten sekä Matikka -kirjassa annettujen alkutietojen ja -arvojen mukaisia. Sama koskee ratkaisuihin esitettyjä kuvia, kuvioita ja muita elementtejä.

Yksittäisiä ratkaisuja ja niiden muodostamaa kokonaisuutta ei niin ollen voida pitää sillä tavoin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se ylittäisi teostasoon. Ratkaisut on esitetty tavalla, johon päätyminen olisi ollut ratkaisujen laatijasta riippumatta todennäköistä. Monistesarjan esitysjärjestys ja systematiikka puolestaan noudattavat Matikka -kirjan etenemisjärjestystä eivätkä siten anna aihetta monisteiden tai monistesarjan muodostaman kokonaisuuden suojaamiselle teoksena.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei lausuntopyynnössä tarkoitettu monistesarja saa suojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Tekijänoikeuslain 49 §:n mukainen oikeusvaikutuksiltaan tekijänoikeusuoja suppeampi luettelosuoja tulee kysymykseen tapauksissa, joissa tuotteessa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että monistesarjassa samoin kuin siihen kuuluvissa yksittäisissä monisteissa on lain tarkoittamalla tavalla yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Monisteet saavat lain 49 §:n mukaista suojaa,

ja niiden jäljentäminen sellaisenaan on kiellettyä ilman monisteiden valmistajan suostumusta.

Lähdeteoksena käytetyn oppikirjan tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnössä tarkoitettu Matikka -niminen lukion matematiikan oppikirja on tekijöittensä itsenäisen ja omaperäisen luomistyön tulos ja sellaisena tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu kirjallinen teos. Yksinoikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta ja teoksen yleisön saataville saattamisesta kuuluu tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti oppikirjan tekijöille tai sille, jolle he ovat oikeutensa siirtäneet.

Lausuntopyynnössä tarkoitetun monistesarjan lähdeteoksena käytetyn kirjan tekijöiden yksinoikeus ei kuitenkaan ulotu tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jääviin tietoihin tai ideoihin, jollaisina on pidettävä ratkaisumalleja tai ratkaisujen perustana oleviin matemaattisia sääntöjä ja periaatteita.

Matikka -kirjaan sisältyvät harjoitustehtävät ovat numeroista ja matemaattisista symboleista koostuvia laskutehtäviä, sanallisesti esitettyjä tehtäviä tai näiden yhdistelmiä. Matemaattiset harjoitustehtävät voivat sinänsä olla itsenäisesti ja omaperäisesti laadittuja ja tekijänoikeudellisesti suojattuja.

T:mi B:n laatimassa monistesarjassa ei kuitenkaan ole hyödynnetty Matikka -kirjaan sisältyviä tehtäviä, esimerkkejä tai muuta aineistoa tavalla, joka loukkaisi Matikka -kirjan tekijänoikeuden haltijoita. Monisteissa on alkuperäistä tekijänoikeudellisesti suojattua aineistoa toisintamatta hyödynnetty harjoitustehtävien kysymyksenasettelua ja tehtävien ratkaisun perustana olevia tietoja. Tekijöiden lupaa edellyttävänä suojatun aineiston toisintamisena ei voida pitää esimerkiksi ratkaistavan yhtälön esittämistä malliratkaisun alussa, koska yksinkertaiset ensimmäisen tai toisen asteen yhtälöt ja muut vastaavat laskutoimitukset eivät ole tekijänoikeudellisesti suojattuja.

Edellä esitettyyn viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa sille toimitettujen monisteiden osalta, että T:mi B:n laatimiin monisteisiin sisältyvien malliratkaisukokoelmien valmistaminen ja yleisön saataviin saattaminen ei sinänsä ole tekijänoikeuslain 2 tai 3 § vastaista eikä riko muuallakaan laissa tekijänoikeuden suojaksi annettua säännöstä. Matikka -kirjan käyttäminen monistesarjan lähdeteoksena on voinut tapahtua ilman kirjan oikeudenhaltijoiden lupaa ja lain säännösten estämättä.

Monistesarjaan kuuluvien monisteiden kansilehdillä on ilmoitettu ainoastaan lähdeteoksena käytetyn Matikka-kirjan tekijöiden nimet sekä kirjan täydellinen nimi. Lisäksi kansilehdellä on sen lukion kurssin numero,

jonka aihepiiriin kuuluvia tehtäviä moniste sisältää ja alaotsikko "laskutehtävien malliratkaisuja itseopiskelua varten". Monisteiden sisälehdillä on T:mi B ilmoitettu monisteiden tekijänoikeuden haltijana.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että monisteiden ulkoasusta voi kokonaisuutena arvioiden saada vaikutelman niiden kuulumisesta Matikka-kirjasarjaan, jota todellisuudessa on käytetty ainoastaan monistesarjan lähdeveksena. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että monistesarjan valmistaminen ja yleisön saataviin saattaminen ulkoasultaan edellä kuvatun kaltaisena ei ole hyvän tavan mukaista. Tapa, jolla Matikka -kirjan tekijät on ilmoitettu B:n monistesarjassa, on omiaan luomaan vaikutelman siitä, että he olisivat osallistuneet tekijöinä myös monistesarjan laatimiseen. Matikka -kirjan ja sen tekijöiden nimien käyttäminen muun kuin heidän oman teoksensa yhteydessä loukkaa niin ollen nyt esillä olevassa tapauksessa tekijöiden tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaista isyys-oikeutta alkuperäiseen teokseen.

Loukkaus voi olla rangaistava tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan tekijänoikeusrikkomuksena edellyttäen, että se on tehty tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan tekijänoikeusrikkomukseen syyllistynyt on velvollinen suorittamaan tekijälle tai tekijöille korvauksen teosta aiheutuneesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. (jaosto)